

in het oude gebouw ten behoeve van het huis van bewaring bleven draaien. Daar het huis van bewaring deze en nog enige punten in het overigens lege gebouw in gebruik hield, bleef ook in de lege cellenvleugel 's winters de verwarming steeds zachtjes branden. Dit gedeeltelijk gebruik maakte dat de gemeente Leeuwarden die heel graag over het gebouw en vooral over de grond wilde beschikken, op een afstand kon worden gehouden. Door de heropening van het oude gesticht ging het regiem van het huis van bewaring er bepaald niet op achteruit. Voor de preventieven die in de zgn. A-vleugel verblijven zijn er momenteel twee werkzalen, één met een boekbinderij en één met particuliere arbeid, (spotlights monteren). Daarnaast is er ook celarbeid. Bovendien beschikt men nu over twee eigen televisiezaaltjes, een biljartzaal, een tafeltenniszaal en een leeszaal. De sportzaal wordt gedeeld met het heropende gesticht. Doordat er te weinig werkmeesters zijn, werken de gedetineerden grotendeels op de cel en staan er drie werkzalen leeg. Mogelijk lukt het om voor de zomer nog één zaaltje te bemannen.

na 1976 eigen bestaan

Toen na 6 jaar rust op 24 mei 1976 het oude Leeuwarden weer in gebruik werd genomen, zij het nu als uitbreiding van het huis van bewaring en niet meer als gevangenis, behoefde er bijv. aan de cellenvleugel niet eens zoveel te gebeuren. Doordat het een eigen bestaan ging leiden naast dat van het reeds bestaande huis van bewaring dat immers eertijds een aantal van de voorzieningen van de gevangenis had overgenomen, moest er op het gebied van recreatie en arbeid en ook wat betreft de badafdeling wel het een en ander gemaakt worden.

De capaciteit werd gebracht op 80 plaatsen (naast de 67 van het eigenlijke HvB). Als bevolking kreeg Leeuwarden, zoals bekend, die groep van veroordeelden die een zogenaamd lopend vonnis hebben gekregen en die zich na herhaalde oproep niet hebben gemeld voor de tenuitvoerlegging van dit vonnis.

Deze gedetineerden worden strikt gescheiden gehouden van de preventief gedetineerden en zien hen in principe alleen zondags in de kerk. De scheiding is in zoverre niet waterdicht dat enige cellen in deze B-vleugel door preventieven voor wie geen plaats is in het eigenlijke huis van bewaring gebruikt worden. De plaatsing geschiedt rechtstreeks na overleg tussen het PSC, parket en de administratie van de inrichting. Dat dit wel eens enige fricte over en weer geeft inzake het al dan niet beschikbaar zijn van plaatsingsruimte, ligt daarbij welhaast voor de hand. Zodra er plaats is worden zij vanuit Leeuwarden naar een gevangenis overgeplaatst, waarbij vooral met Breda en Doetinchem een goede samenwerking bestaat. Voor de bewoners 1) in de B-vleugel zijn er twee werkzalen, één met eenvoudige constructie (electrische stoppen in elkaar zetten) en één met metaalwerk voor een particulier bedrijf. Voor de recreatie wordt de oude recreatiezaal gebruikt, waar, toen in 1955 de gracht werd gedempt en de ramen aan een kant dichtgemetseld, een gedetineerde voor fraaie muurschilderingen had gezorgd. De sportzaal daarboven wordt door beide vleugels benut. In een zo groot gesticht met één centrale keuken en drie achter elkaar

liggende binnenplaatsen blijkt het vervoer van het eten, wil men het warm houden, ook in deze moderne tijd nog problemen op te leveren. In de goed voorziene bibliotheek is ook het Friesche boek met ongeveer 2% van het totaal goed vertegenwoordigd.

'kraaienest'

De heer Born die sinds 1942 in dit gesticht werkzaam was, werd op 1 oktober 1969 bij de sluiting van de gevangenis, adjunct-directeur van het bijbehorende Huis van bewaring. Hij bleef Leeuwarden met een onderbreking van 2 jaar trouw en was als zodanig in zijn huidige functie als directeur van het huis van bewaring van Leeuwarden, een ideale bron voor dit verslag. Trouwens een groot deel van hetgeen hij samen met enige collegae vertelde, vond plaats in het zgn. 'Kraaienest'. Niet zoals men zich bij dit oude met torens gekroonde bolwerk wellicht zou denken, ergens op een torenttrans, maar een fraaie vergaderzaal die eens directeur Kraaij als kamer diende.

In de na-oorlogse jaren zwaaide directeur Abraham Jansen de scepter in Leeuwarden. Er gaan veel verhalen over deze autoritaire 'gevangenisvorst'. Zeker is dat hij in zijn 10 jaren durende regering bijzonder veel voor het gesticht heeft gedaan. Van hem stamt het idee om de alcoven af te breken en ten behoeve van

de politieke delinquenten de zalen als leefwerk- en slaapruiden te gebruiken door er gedurende de nachtelijke uren hangmatten op te hangen. Talloze interne verbouwingen liet hij door zijn getalenteerde politieke delinquenten uitvoeren. De kerkzaal werd geheel vernieuwd en er werden van de wielen van het oude celrijtuig prachtige kroonluchters gemaakt. De luchtcellen maakten plaats voor werkplaatsen. Ook aan de recreatie werd gedacht en het getineerdenkoor uit die tijd genoot een grote faam. Zij brachten het zelfs tot een grammofoonplaat en het verhaal gaat dat zij bij het zingen van een lied als 'Moeders zegen' menigeen een traan wisten te ontlokken. Jansen genoot groot vertrouwen en de Leeuwarder gevangenis kreeg als een soort modern paradepaard veel belangstelling. Immers in een oud gebouw, op zichzelf geschikt voor niet veel meer dan 100 man, zaten ongeveer 600 politieke en criminele delinquenten door elkaar. Het was in die tijd mogelijk en kennelijk aanvaardbaar dat voor een kerkdienst in de Waalse Kerk de directeur in een soort admiraalsuniform, met een twintigtal gedetineerden in rijen van twee achter zich, onbegeleid op zondag van en naar deze kerk marcheerden. Het gebeurde ook dat er buitenwerk in Wollega werd uitgevoerd waarvoor gedetineerden dagelijks slechts begeleid door een werkmeester, op en neer

1) Het betreft veroordeelden en enige preventieven. In Leeuwarden wordt deze hele groep meestal met de 'de bewoners' aangeduid.

reisden. Weliswaar bleken ook directeur Jansen de grote hem gegeven bevoegdheden op den duur boven het hoofd te groeien, maar hij heeft ontegenzeggelijk veel voor Leeuwarden gedaan.

Tezamen met de heer Born die in 1973 de heer Hartevelt als directeur opvolgde, zwaaien hier de heren Folkers en Van Huët de scepter, bijgestaan door een staf met o.m. 3 1/2 maatschappelijk werkers, terwijl huismeester Woestenburg met 8 hoofdbewaarders de eerste verantwoordelijkheid dragen voor de dagelijkse gang van zaken in huis. De totale feitelijke personele sterkte bedraagt 128 man, ten opzichte van een bevolking van gemiddeld 140 gedetineerden. Beide vleugels hebben hun eigen dienstrooster. Vooral wat betreft het bewaarderscorps (85 man sterk) zijn er nogal

wat vacatures. In de vacatures wordt enigszins voorzien door detacheringen uit omliggende gestichten. Doordat het om veel en vaak korte detacheringen gaat, is het voor de directeur moeilijk om alle in het gesticht rondlopende bewaarders te kennen.

meer eigen verantwoordelijkheid

De reclassering is zeer actief in Leeuwarden. In de eerste plaats krijgen elke maandag de nieuw binnengekomen van 2 reclasseringsambtenaren, verdeeld over 2 groepen de nodige voorlichting. Bovendien worden er in de A-vleugel door 2 groepen van maximaal 8 gedetineerden met een zo min mogelijk wisselende samenstelling door

de reclassering eenmaal per week groepsgesprekken gehouden. Het personeel van het huis van bewaring neemt hier niet aan deel.

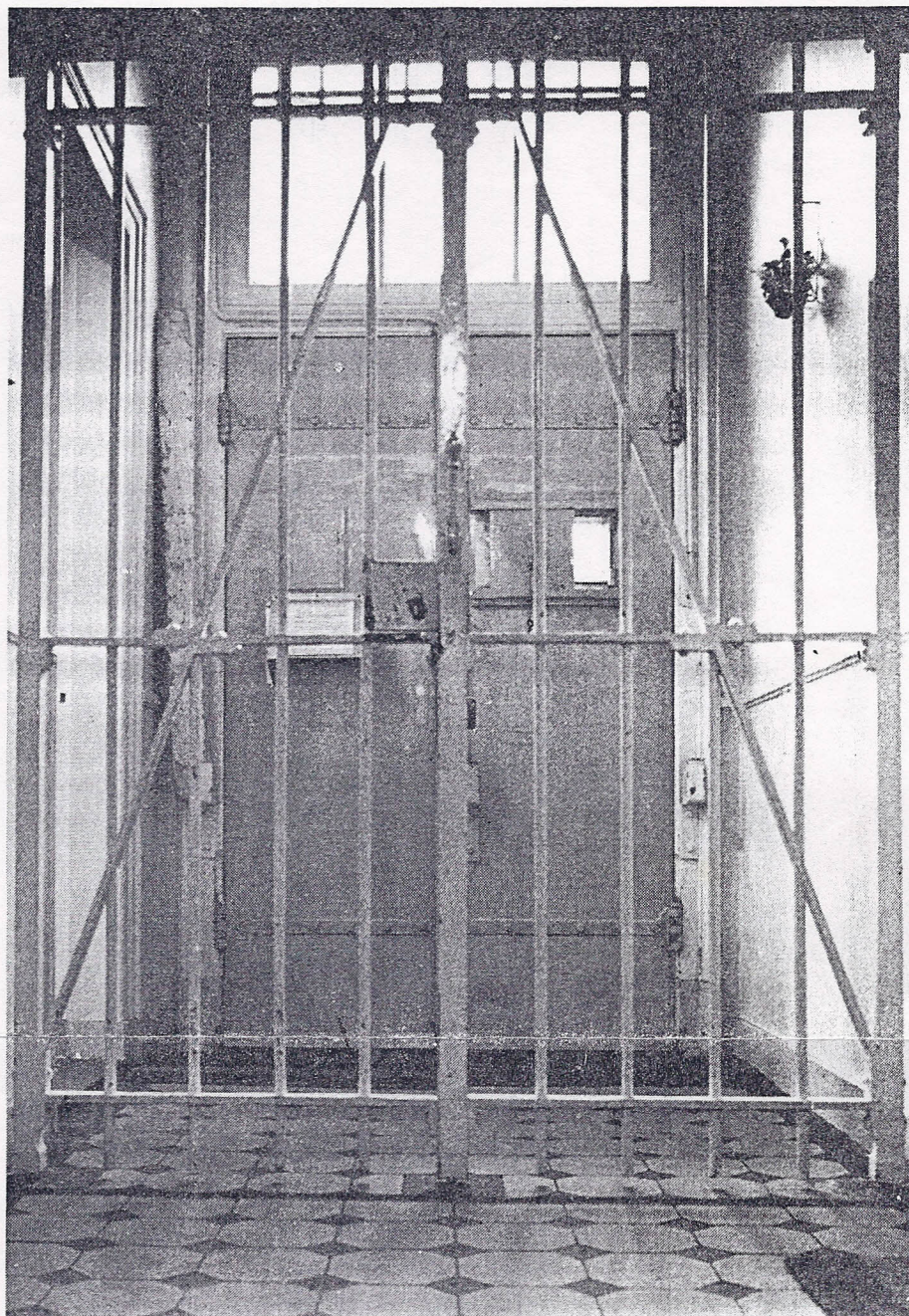
Verder voorziet sinds een jaar of zes het Interkerkelijk Comité voor steun aan de geestelijke verzorging in het huis van bewaring Leeuwarden in financiële steun ten behoeve van deze geestelijke verzorging in de meest ruime zin. Van de 3 1/2 maatschappelijk werkers is de nestor de heer K. Riemersma, die in het bijzonder de dienst maatschappelijk werk naar buiten vertegenwoordigt. Sinds kort wordt in 3-maandelijksse bijeenkomsten van de directie, de Leeuwarder reclasseringsinstellingen en de genoemde maatschappelijk werkers, de problematiek doorgepraat en getracht de samenwerking zo effectief mogelijk te laten

verlopen. Dit wordt ook nagestreefd door het lidmaatschap van de maatschappelijk werkers van de Leeuwarder reclasseringsambtenaren combinatie Psychiater en psycholoog verlenen parttime bijstand en onderhouden een regelmatig contact met de directie, de maatschappelijk werkers, de medische dienst en de staf. Elke vrijdagmorgen is er een gezamenlijke vergadering van staf en directie. Apart komt de staf al zodanig niet bij elkaar, maar wellicht gaat dit in de toekomst wel gebeuren. Voorlopig fungeert het geheel, de staf inclusie, goed en is er niet zo'n behoefte aan verandering. Door de vele detacheringen is het doorvoeren van het werkoverleg voorlopig nog niet optimaal te realiseren. De opmerking van de huismeester dat, als er in het kader van het werkoverleg directieuren- en adjunct-directieurenconferenties zijn, dit ook voor de huismeesters zou moeten kunnen plaatsvinden, leek daarbij een schot in de roos. Afgezien van de aarzelingen om de beslissingsbevoegdheid te verleggen in de richting van de plaats waar de beslissing ook uitgevoerd moet worden. De meeste personeelsleden kunnen best wat meer eigen verantwoordelijkheid dragen, ook al zullen ze eerst aan dat idee moeten wennen, aldus de huismeester.

Door allen wordt een strikt en duidelijk regiem gesteld boven een minder aan regels gebonden bejegening van de gedetineerden. De stelling dat als een gedetineerde maar precies weet wat hij wel en niet kan doen, zulks voor alle partijen het beste is, wordt door directie, staf en personeel met overtuiging aangehangen. Was Leeuwarden vóór 1976 niet zo gewend aan alcohol en drugproblemen, met de nieuwe categorie veroordeelden blijkt ook deze problematiek het gesticht binnen te zijn gekomen. Voor wat betreft de behandeling wordt geen methadon gebruikt, maar beperkt men zich tot veel contacten en zondig kalmerende middelen. Met de provinciale psychiatrische dienst is een goede samenwerking opgebouwd.

Weliswaar is er geen gesticht zonder problemen, maar als je het geheel overziet en beluistert dan loopt deze wagen, ook al is hij oud en krakend, toch nog steeds heel goed. Waar vind je tenslotte een administratie waar het geruststellende bordje hangt 'Preat mar Frysk'.

nieuwbouw

Intussen is het gebouw toch wel zo oud, dat aan nieuwbouw gedacht wordt. Er is door Justitie aan de gemeente Leeuwarden de toezegging gedaan dat in ruil voor en door de gemeente ter beschikking te stellen terrein buiten de stad, deze het oude terrein krijgt maar dan zelf voor de afbraak moet zorgen. Het poortgebouw dat niet op de monumentenlijst staat, wordt daarbij door Leeuwarden als een 'emotioneel monument' beschouwd en zal dus als het enigszins kan gespaard blijven. Inmiddels heeft de Rijksgebouwendienst Groningen in juli 1976 meegedeeld dat er een terrein van 4 hectare aan de periferie van de stad door de gemeente voor nieuwbouw is aangeboden. En voor nieuwbouw noodzakelijk eisenprogramma is intussen zover afgerond dat het voor zijn definitieve beslag alleen nog wacht op de formele capaciteitsvaststelling. Zou het oude Leeuwarden dan binnenkort toch hebben afgedaan? Het is na zoveel eeuwen haast niet te geloven.

mr E.J. Besier

